

Şiddetin ve Suçun Kamusallaşması: *Reality Showlar* ve Toplumsal Etkileri

Publicization of Violence and Crime: Reality Shows and Their Social Impacts

Özlem ULUÇ KÜÇÜKCAN* 

Öz

Şiddet ve suç temalarının izlenme oranlarına olumlu katkısı olduğu varsayımı, söz konusu temaların haber bültenleri, suç dizileri ve reality showlar aracılığıyla izleyicilere sunulmasına yol açmaktadır. Yapılan araştırmalar şiddet ve suç konularının işlendiği bu programların içerik, izlenme oranları, kurgu biçimi, söylem dili ve ifade tarzına bağlı olarak izleyici tutumlarını farklı düzeyde etkilediğini tespit etmiştir. Özellikle kurgu olmayan reality show izleyiciliği söz konusu olduğunda, televizyon, bireyin şiddet eğilimini açığa çıkarabilmekte ancak bu eğilimi pekiştirici rol oynamamaktadır. Öte yandan bu programları takip eden kişide şiddete maruz kalma ve suçun mağduru pozisyonuna düşme korkusu oluşmaktadır. Bu makalede şiddet eğilimi ve şiddet içerikli ve suç teşkil eden davranışlar ile özellikle kurgu olmayan reality showları seyretmek arasındaki ilişki analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu ilişkiyi çözümlenmek amacıyla öncelikle şiddet içerikli davranışların kökeni değerlendirilmiş, ardından program türleri arasında içerik, yöntem ve etki bağlamında karşılaştırma yapılmış, nihayetinde suç vakalarının konu edildiği, tartışıldığı ve kimi zaman da emniyet güçleri ile işbirliği içinde sonuçlandırıldığı bir mecra olan reality showların risk ve korku bağlamında toplumsal etkileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışma göstermiştir ki, söz konusu mağduriyet korkusunun gerçekçiliği, şiddet ve suç vakalarına ilişkin sayısal verilerden ziyade mağduriyetin niteliksel olasılığı dikkate alınarak değerlendirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Medya, Televizyon, Reality Show, Suç, Şiddet.

Abstract

The assumption that violence and crime contents increase ratings leads to presentation of such themes to viewers through news bulletins, crime series and reality shows. Previous researches show that programs that include violence and crime influence the attitudes of viewers depending on the content, ratings, type of programs and language of discourse. As far as non-fictional reality show viewership is concerned, television can unearth an individual's tendency towards violence but does not play a role in consolidating it. On the

* Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İstanbul, Türkiye, ozlemuluc@gmail.com.

other hand, the viewer who watches such programs might develop a fear that s/he can become a victim of violence and crime. This paper will analyse the relationships between tendency towards violence, violent and criminal behaviour and viewing non-fictional reality shows. In order to analyse these relationships, the origins of violent behaviour are explained and programs are compared according to their types, methods and impacts. Finally, the paper tries to identify social impacts of reality shows in the context of risk and fear, as programs that discuss crimes and at times co-operates with security forces. This paper shows that the factuality of fear of victimhood should be analysed by taking qualitative probability of victimhood rather than statistical data regarding violent and criminal incidents.

Keywords: Media, Television, Reality Shows, Crime, Violence.

Giriş

Medyanın günlük hayatı, kimlikleri, toplumsal ilişkileri, alışkanlıkları ve davranış biçimlerini derinden etkilediği bir dönemden geçilmektedir. Televizyon yayınları ise gittikçe çeşitlenen yayın türü ve içerikleriyle toplumsal hayatı, siyaseti ve kültürü yeniden biçimlendiren çok geniş bir tüketici kitlesine ulaşmaktadır. Bunu, yayın akışı niteliği bağlamında iki tür programla gerçekleştirmektedirler: Senaryoya dayalı, bir başka ifadeyle kurgu programlar ve seyirciyle etkileşim ve iletişime açık olan, akışın yayın sırasında şekillendiği kurgu olmayan *reality showlar*. Televizyon izleyiciliği ve izlenme oranları konusunda yapılan araştırmalar, ekran başında geçirilen zamanın azımsanmayacak kadar uzun olduğuna işaret etmektedir. Suç ve şiddet konularıyla tüm program içeriklerinde önemli düzeyde yer işgal etmektedir. Bu iki konunun izlenme oranlarına olumlu etkisi olduğu düşüncesi, suç ve şiddet içerikli konuların haber bültenleri, suç dizileri ve *reality showlar* aracılığıyla izleyicilere sunulmasını teşvik etmektedir.

Televizyon ve izleyici kitlesi arasındaki ilişkinin ölçülmesi pek kolay olmasa da, programların seyirci kitlesi üzerinde elbette bir etkisi söz konusudur. Bununla beraber, yapılan araştırmalar içerik, izlenme oranları, kurgu biçimi, söylem dili ve ifade tarzına bağlı olarak haber bültenleri, suç dizileri, kurgu *reality showlar* ve kurgu olmayan *reality showlar* arasında izleyici tutumları üzerinde yarattığı etkide farklılaşma olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle kurgu olmayan, izleyiciyle etkileşim ve iletişime açık olan, izleyicinin program içeriğinin aktörü olduğu *reality showlar* pek çok yönden bireyler ve toplum üzerindeki etkisiyle farklılaşarak öne çıkmaktadır. Bu çalışmada, şiddet eğilimi, şiddet içerikli ve suç teşkil eden davranışlar ile kurgu olmayan *reality showlar* seyretmek arasında bir ilişki olup olmadığı araştırılacaktır. Öncelikle şiddet içerikli davranışların kökeni değerlendirilecek, ardından program türleri arasında içerik, yöntem ve etki bağlamında karşılaştırma yapılacak, nihayetinde suç vakalarının konu edildiği, tartışıldığı ve kimi zaman da emniyet güçleri ile işbirliği içinde sonuçlandırıldığı bir mecra olan *reality showlar*ın toplumsal etkileri tespit edilmeye çalışılacaktır. Çalışma, kurgu olmayan *reality showlar*ın suç ve şiddete ilişkin toplumsal tutumları etkileme biçimleri üzerine odaklanacaktır.

Şiddetin ve suçun medya organları aracılığıyla izleyicilere yansıtılması meselesi, bu tür yayın içeriğinin toplumdaki saldırganlığı ve şiddet eğilimini arttırdığı, dolayısıyla suç oranlarında artışa neden olduğu yönünde bir ön kabulde değerlendirilmektedir. Ancak araştırmalar, bu ön kabulün sanıldığı kadar isabetli bir yoruma götürmediğini ortaya koymaktadır; zira “saldırganlığı beslemek”

dışında ayrıca “şiddete karşı duyarsızlık” ile “anlam dünyası bozukluğu ve mağduriyet korkusu” da şiddet içerikli yayınları izlemenin sonucu olarak tespit edilmiştir.

Şiddet içerikli yayınları seyretmenin insanlar üzerindeki etkisi, televizyon evlerimize girmeden önce, şiddet ve suç içerikli konuların filmlere dahil edilmesiyle tartışılmaya başlanmış bir konudur. Öncesinde bu tür olaylar münferit vakalar olarak değerlendirilmekteydi, hatta “mağdur olan kişi kendisini kurban olarak [dahi] nitelemezdi” (Furedi, 2017, s. 111). Oysa sinema filmlerinde işlenmesi suça kamusalılık kazandırmış, böylece suç toplumsal düzeyde görünür hale gelmiş ve kimlik inşasının bileşenlerinden biri olmuştur. Suçun kamusallaşması olarak adlandırabileceğimiz bu yeni süreç, televizyonun yaygınlaşması ve içeriğinin zenginleşmesiyle ilişkili olarak konunun farklı yönlerine dikkat çeken yeni tartışmaları doğurmuştur. İlk dönemler suç ve şiddet içerikli yayınları izlemenin insanların şiddet eğilimini körüklediği tartışılırken, araştırmalar bu tür yayınların olası etkilerini ve farklı yönlerini öne çıkaran yaklaşımları ortaya çıkarmıştır¹. Zira yayın içerikleri çeşitlendikçe, izlenme oranlarına bağlı olarak program türlerinin etkilerinin de farklılaştığı görülmüştür. Şöyle ki, medyanın toplum ve birey üzerindeki etkilerini açıklamak üzere yapılan araştırmalarda, – şiddetin fiili başlangıç aşaması olan – saldırgan davranışın karşısında mağduriyet korkusu/kaygısı belirler. Suç ve şiddet içerikli yayınların kurgu ve kurgu olmayan program akışıysa tartışmalara yeni bir boyut kazandırmıştır. Kurgu yayınlar suçlunun ve mağdurun profilini çizdikten sonra suçun işlendiği anı, öncesi ve sonrasıyla süreci anlatıp suçlunun yakalanıp cezalandırıldığı bir akış sunarken; kurgu olmayan programlar gerçek hayatta kimi zaman tamamlanmamış olan süreci mağdurun ve/veya mağdurun yakınlarının açıklamaları üzerinden (yeniden) ele alarak yayınlamaktadır.² Kurgu olmayan *reality showlar*ın bu yayın akışı ve sunum biçimi, izleyicilerde – mağduriyet korkusuna yol açan – hem kendi güvenlikleriyle ilgili hem de adaletin işleyişi ve tesisiyle ilgili şüpheli bakış açısının oluşmasına yol açmıştır.

Medya, şiddet içerikli eylemlerin ve suçun toplumsal gündeme taşınmasında en etkili araç olarak kabul edilmekte, bu eylemleri görünür kılıp normalleştirerek ve özendirerek şiddetin ve suçun yaygınlığının esas sorumlusu olarak işaret edilmektedir. Ancak bu yaklaşım, şiddet eğiliminin ve şiddetin ortaya çıkmasında etkili olan temel unsurların sorgulanmasına engel olmaktadır. Çünkü şiddetin öğrenilmesi ve yeniden üretilmesinde yalnızca medya araçları değil, aile, arkadaşlar, toplumsal çevre, okul, eğitim düzeyi, kültür, din gibi pek çok toplumsal kurum etkilidir.

Bir Olgu Olarak Şiddet

Şiddet, disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınması ve tanımlanması gereken bir olgudur. Şiddet içerikli davranışın neden ve sonuçlarını anlayabilmek ve yorumlayabilmek farklı araştırma disiplinlerinin yöntem, kuram ve bulgularını göz önünde bulundurmaya gerektirmektedir. Şiddet, bu

1 Bu yaklaşımlar genel olarak Ekme Kuramı, Öğrenme ve Kolaylaştırma Kuramı, Duyarsızlaşma Kuramı, Kısıtsızlaştırma Kuramı, Arınma Kuramı, Uyarı Kuramı, Kullanıma Hazırlama Kuramı şeklinde sınıflandırılabilir (Altunay, 2002, s. 89).

2 Türkiye’de suç olgusunun ele alınarak işlendiği ve yüksek izlenme oranlarını yakalamış kurgu *reality show* programları arasında *Sıcağı Sıcağına* (1993), *Gerçek Kesit* (1993), *Kanut* (2010) adlı yapımlar sayılabilir. Müge Anlı’nın sunumuyla *Müge Anlı ile Tatlı Sert*, Serap Paköz (Ezgü)’nün sunduğu *Gerçeğin Peşinde* ve Balçıçek İlter’in *Olay Yeri* adlı programları ise suç temalı kurgu olmayan *reality showlar* arasında öne çıkan yapımlardır.

olguyu inceleyen bilim dalının yaklaşımına bağlı olarak farklı biçimlerde tanımlanmaktadır. Şiddet içerikli eylemin mevcudiyetinin tespit edilmesi ve kabul edilmesinde öncelikle üç bilim dalı öne çıkmaktadır: Tıp, hukuk ve psikoloji. Şiddeti fiziksel bir eylem olarak değerlendiren tıp, kişide doku zedelenmesi olup olmadığına bakmakta ve bireyin şiddete maruz kalıp kalmadığını bu yöntemle tespit etmeye çalışmaktadır. Yani bireyin bedeninde somut bir zedelenme izleri aramaktadır. Tıp uzmanları somut bir iz bulamadıklarında hukuk bilimi devreye girmektedir. “Hukuk, iz bırakıp bırakmadığına bakmadan şiddet içerikli bütün davranışları araştırır, şahitleri dinler ve o eylemin şiddet olup olmadığına karar verir” (Güneş, 2017, s. 25). İz bırakan ve/veya iz bırakmayan somut bir eylem tespit edilemediğinde maruz kalınan muamelenin şiddet olup olmadığına analiziniyse psikoloji bilimi yapmaktadır. Zira kişi, fiziksel eylem sonrası zarara uğratılabileceği gibi fiziksel bir müdahalede bulunulmadan ruhsal zarara da uğratılabilir. Psikoloji, ruhsal zararı tespit eden bir bilim olarak da tanımlanmaktadır (Güneş, 2017, s. 24-25).

Bu çalışmanın genel çerçevesini oluşturan sosyoloji, şiddet konusuna yaklaşımı itibariyle önemli bir yorumlama zemini oluşturmaktadır. Bu bağlamda sosyolojinin, birey-toplum, birey-grup ve birey-birey ilişkileri kapsamında toplumdaki sorunlu alanları tespit etmek üzere şiddet konusunu ele aldığı vurgulamak yerinde olacaktır. Zira şiddet içerikli davranışlar, bireylerin ve grupların yaşamlarında doğrudan ve/veya dolaylı biçimde önemli düzeyde yer işgal etmektedir. Dolayısıyla toplumsal yaşama etkisi nedeniyle önem arz etmektedir.

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlüğü’nde şiddet kavramı, “karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma”, “kaba güç”, “duygu veya davranışta aşırılık” olarak tanımlanmaktadır. Fiziksel güç kullanarak insan ve eşyaya zarar verme niyetiyle düşmanlık ve kızgınlığın dışavurumu olarak ifade edilebilecek şiddet (Matsumoto, 2009, s. 1139), güç, zorlama ve baskı uygulayarak, olumsuz fiziksel ya da ruhsal etkiler yaratan söz, yaklaşım, tutum ve hareketler olarak tanımlanabilir (Köknel, 2000, s. 20). Benzer bir bakış açısıyla Yves Michaud (1991), şiddeti şu şekilde açıklar:

Bir karşılıklı ilişkiler ortamında taraflardan biri veya birkaçı, doğrudan veya dolaylı, toplu veya dağınık olarak, diğerlerinin bedensel bütünlüğüne veya törel (ahlaki/moral/manevi) bütünlüğüne veya mallarına veya simgesel, sembolik ve kültürel değerlerine, oranı ne olursa olsun zarar verecek şekilde davranırsa ortada şiddet vardır. (s. 8-9)

Bu tanımlar şiddetin yalnızca fiziksel zarar değil, ayrıca ruhsal zarar veren eylemleri de kapsadığını, dolayısıyla yukarıda da ifade edildiği gibi kapsamının oldukça geniş olduğunu ortaya koymaktadır. Zira,

sadece saldırganlık ve kaba kuvvet içeren tutum ve davranışlar değil; hakaret etmek, aşağılamak, tehdit etmek, ekonomik özgürlüğünü kısıtlamak ve zorla bir şey yaptırmak gibi, kişinin kendisine olan saygısını, kendisine ve çevresine olan güvenini azaltan; korku, kaygı ve rahatsızlık hissetmesine sebep olan söz, tutum ve davranışlar da şiddet tanımının içinde yer alır. (Alptekin, 2019)

Erica Weir (2005), şiddetin nedenlerini düşük ve yüksek özgüven, çatışma ve çözümde öğrenilmiş yeteneklerin eksikliği, az ya da aşırı finansal kaynaklar gibi bireysel özellikler; zayıf ebeveyn yetenekleri, ekonomik stres, kötü davranış modelleri gibi ailesel içerikler ve sosyal katılımın

düşük seviyesi, çetelere katılma, zayıf okul müfredatı, saldırganlığı veya ego merkezliliği gösteren medya mesajları ve düşük toplum güvenliği gibi sosyal etkiler olmak üzere üç temel kategoride ifade etmiştir (s. 1291-1292). Gülbuğ Erol'un (2012) yaptığı bir başka sınıflandırmada ise saldırganlık eğilimi ve şiddet içerikli davranışların altında yatan sebepler psikolojik, biyolojik, ekonomik, sosyal ve çevresel etkenler olarak belirlenmiştir (s. 188).

Çok yönlü bir olgu olarak karşımıza çıkan şiddetin tanımı, içeriği ve kapsamı, zamana ve topluma göre de değişkenlik göstermektedir. Bir başka anlatımla bir eylemin şiddet olup olmadığı farklı toplumlarda farklı yorumlandığı gibi, aynı toplumda farklı zamanlarda farklı da algılanabilmektedir (Ünsal, 1996, s. 31). Bu nedenle şiddet eğilimli davranışların tek bir nedene indirgenmesi ve/veya tek bir bağlama oturtularak açıklanması, saldırgan davranışlar konusunda bireysel özelliklerin ötesinde toplumsal sebeplerin de etkili olduğunu gözden kaçırmaya neden olmaktadır. Örneğin "şiddetin bir disiplin aracı olarak kullanılması, erkeklerin kavgaya ve şiddete yatkın olarak yetiştirilmesi", silah temininin kolaylığı, uyuşturucu temininin kolaylığı ve böylece şiddetin nispeten normalleştiği bir kültürel ve psikolojik ortamda bulunmak (Kılıncı ve Tuncer, 2013, s. 5), temelde sosyalleşerek öğrenen ve kimlik edinen bireylerin şiddet içerikli eylemlerde bulunmasında etkilidir. Ancak her ne kadar toplumsal ve antropolojik yapının şiddet içerikli davranışın biçimlenmesine etkisi göz ardı edilemeyecek olsa da, fiziksel ve/veya ruhsal düzeyde kişinin kendisine, bir başkasına, bir gruba veya topluma karşı kasten zarar verme davranışı, bireysel olarak saldırganlık eğiliminin sonucudur (Anderson ve Bushman, 2002). Zira saldırganlık eğilimi, öfke duygusu kontrol edilemediğinde şiddet içerikli davranış olarak ortaya çıkmaktadır.

Öfke, her insanda doğuştan var olan ve bireyi çocukluğundan itibaren pek çok tehlikeden korumak üzere programlanmış önemli bir savunma mekanizmasıdır. Kişinin içinde barındırdığı öfke, kendisini toplumsal hayatta korunaklı ve güvende hissetmesini sağlar. Öfke refleksi kırılmış bir insan, şahsına yönelecek tehlikelere karşı kendini koruyamaz (Güneş, 2016, s. 122). Öte yandan tüm şiddet içerikli eylemlerin içsel itici gücü de, dürtüsel davranış ve öfke kontrol bozukluğudur. Zira davranışlarını kontrol edemeyen birey, doğrudan tahrik edilme, saldırgan örneklerle maruz kalma ve/veya engellenmiş olmanın sonucu olarak kendince yolunda gitmeyen süreçlere saldırgan davranışla, yani şiddet içerikli eylemlerle karşılık verir (Hökelekli, 2007, s. 67). Buna göre şiddet, engellenmiş bireyin süreci kendi istediği yöne çekme çabası ya da çekemediği durumda süreci kabullenemeyişinin bir yansımasıdır. Bir başka ifadeyle, şiddet içerikli eylemlerin özünde yatan amaç öfkeyi rahatlatma ihtiyacıdır. Rahatlatılması gereken bir öfkenin bulunması ise, isteklerin ertelenememesi, duyguların yönetilememesine dayanır. Öfke duygusunun yönetilememesi dolayısıyla davranışların kontrol edilememesi, amacı aşırı zarar vermek olan saldırgan davranışlar şiddeti ortaya çıkarır (Anderson ve Bushman, 2002, s. 29).

Şiddet ve Suç İlişkisinde Toplumsallık ve Kültürelilik

Bir öfke kontrol bozukluğu yansıması olarak şiddetin problem haline gelmesi, işaret edilen davranışın suç ile ilişkilendirilmesiyle gerçekleşmektedir. Şiddet içerikli eylemler, bir yönüyle toplumsal yaşamı düzenlediği varsayılan norm ve kuralların ihlal edilmesidir. Sosyolojide bu tür

eylemler “sapma” olarak adlandırılır; fiziksel şiddet, psikolojik (duygusal) şiddet, cinsel şiddet, sözel şiddet ve ekonomik şiddet gibi alt başlıkları vardır. Suç ise, toplumda yürürlükte olan ceza yasalarının ihlal edilmesini açıklamak üzere kullanılan bir ifadedir. Bu açıdan suç, daha çok hukuki bir anlam ve boyuta sahiptir (Dolu, 2011, s. 34).

Suçun tanımı, bir başka ifadeyle suç kabul edilen sapmalar, kültürel, dönemsel ve siyasal hassasiyete göre değişmektedir. Sosyolojik olarak örgütlü-organize suçlar, mağduru olmayan suçlar, kişiye karşı işlenen suçlar, beyaz yakalı suçlar, nefret suçları, mala-mülke karşı işlenen suçlar, ulus aşırı suçlar, savaş suçları olarak sınıflandırılmaktadır. Öte yandan Türk Ceza Yasası suçu insanlığa karşı işlenen suçlar, kişilere karşı suçlar, topluma karşı işlenen suçlar ile millete ve devlete karşı işlenen suçlar olarak sınıflandırmaktadır. Şiddet içerikli suçları ise genel olarak vurma, kasten yaralama, işkence yapma, kasten adam öldürme, aile içi şiddet, cinsel istismar, taciz ve tecavüz, mobbing gibi kategoriler altında ele almak mümkündür (Demirbaş, 2016, s. 3347-3353; Shaw, 2006, s. 652). Zikredilen kategorilerin alt başlıklarının her geçen gün çeşitlendiği, detaylandırıldığı ve kimi zaman toplumdan topluma değiştiği görülmektedir. Genel olarak çeşitlilikteki bu artışın nedeninin şiddete karşı artan duyarlılık olduğunu söylemek mümkündür. Artan refah düzeyi, güvenlik algısı ve arayışı, bulaşıcı hastalıklar üzerinde elde edilen medikal başarılar, yaşamdan beklentilerin yükselmesi ve toplumda kadının rolünün ve etkisinin artması gibi çağın gelişmeleri, artan duyarlılık düzeyinde önemli derecede etkili olmuştur. Toplumsal bilinçte şiddete karşı artan duyarlılık düzeyi ise, hem şiddet içerikli suç eylemlerinin birbirinden farklılaştırılarak yeni kategorilerin ve alt kategorilerinin ortaya çıkmasına, hem de daha önce şiddet kapsamında ele alınmayan eylemlerin şiddet içerikli kabul edilmeye başlanmasıyla suç tanımlarında sayısal olarak artışa neden olmaktadır (Kivivuori, 2014, s. 289).

Durkheim suçun tanımlarındaki bu farklılaşma ve çeşitlenmeyi, olguların sınıflandırılmasının tarihsel ve toplumsal değişkene bağlı olduğunu ifade ederek açıklamıştır. Ona göre suçun tanımı zamana ve topluma göre daralıp genişleyebilir. Şöyle ki, Azizlerden oluşan bir toplumda suç işlenmeyeceği genel bir ön kabuldür. Oysa Durkheim, bu ön kabulden hareketle şöyle bir durumu hayal etmemizi ister: Azizler topluluğunda suç işlenir mi? Durkheim'a göre evet, işlenebilir. Durkheim bu bağlamda şöyle bir inceliğe işaret eder: Azizlerin işledikleri ama rahip olmayanlar için affedilebilir cinsten hatalar, ‘azizler dünyasında rastlanmayan ama toplumda var olan suç’ dendiğinde ilk akla gelen cinayet, hırsızlık, tecavüz gibi fiillerin oluşturduğu şok ve skandal duygusunu yaratır (akt. Kivivuori, 2014, s. 289). Bir başka anlatımla, ait olunan çevrenin gelenekleri, kültürü, etik ve ahlak anlayışı, sapmaları ve normları belirler. Son yıllarda suçun kültürel tanımlamaları konusunu yeniden ele alan araştırmalar da, modern toplumlarda çatışmaların ve belirsiz durumların suç olarak tanımlanması yönünde artan bir duyarlılık düzeyi ve eğilim olduğunu ileri sürmektedir. Buna göre bir eylemin suç olarak tanımlanması yapısal ve kültürel faktörlerle ilintilidir ve sosyal süreçlerin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Şimdiye kadar anlatılanlar, şiddet içerikli eylemler ve suçun tanımıyla ilgili net iki tespit yapabilmeyi mümkün kılmaktadır. Birincisi, şiddet her ne kadar aile, toplumsal çevre, okul, eğitim düzeyi, kültür ve din gibi pek çok toplumsal kurum ve sosyal sürecin sonucu olarak değerlendiriliyor olsa da, bireyi saldırganlaştırarak şiddet eylemleri gerçekleştirmek üzere harekete geçiren unsur,

temelde duygu yönetimi ve öfke kontrol bozukluğuna sahip olmasıdır. Diğer taraftan şiddet içerikli bir eylemin hukuki normlar kapsamında suç kapsamına alınması ise, tarihsel ve toplumsal süreçlerin etkisiyle belirlenmektedir. Bahsi geçen programları izlemenin bireylerin şiddetle ilişkisini nasıl etkilediği aşağıda açıklanmaya çalışılacaktır.

Korkunun ve Mağduriyetin Toplumsallaşması

Suç ve şiddet içerikli konular, henüz televizyon yayını yokken dahi, çeşitli boyutlarıyla romanlar, tiyatrolar, gazete ve kitaplar, radyo yayınları ve sinema filmleri için malzeme olmuştur. Şiddet içerikli yayınların topluma etkisi tartışmaları ise 1950'lerin ortalarında, Amerika Birleşik Devletleri'nde orta sınıf ailelerin evlerine televizyonun girmesiyle belirginleşmeye başlamıştır (Radecki, 1986, s. 16). Dönemin yaygın olan görüşüne göre haftada bir ya da iki defa film seyredilmesi dahi insanlar üzerinde son derece etkiliyken, televizyon çok daha muazzam bir risk taşıyacaktır. Ancak 1950'lerde başlayan çalışmalarda, televizyonda yer alan şiddet içerikli yayınların, gerçek hayatta suç işlemeye düşünülenden çok daha az katkısı olduğu ileri sürülmüştür. Zira araştırmalarda elde edilen bulgular, televizyon programlarının davranış değişimine son derece düşük düzeyde etkide bulunduğunu ortaya koymuştur. Öte yandan televizyon yayınlarının içeriğine, etkilerine ve sonuçlarına ilişkin yapılan medya araştırmalarında bazı sonuçlara varılmıştır: Medya, karşı koyacak herhangi bir güçten yoksun olan izleyici kitlesine mesajları hissettirmeden zerk eder. Burada iki problemlilik nokta söz konusudur. Birincisi, izleyici kitlesinin karşı koyabileceği, kendini koruyabileceği bir alan ve pozisyon bulunmamaktadır. İkinci olarak, bu programların ilettiği mesajların içeriği sorunlu olabilmektedir (Hetsroni, 2012, s. 141).

Suç, tıpkı şiddet gibi medya organlarında kendine yer verildiği ölçüde kamusallaşmaktadır. Suçun kamusallaşmasının ise iki temel sonucu vardır. Birincisi, toplumsal düzeyde kolluk kuvvetlerinin becerisinin, ceza yasasının, ceza infaz yasasının ve adaletin gerçekleşmesi konusunun sorgulanmasına neden olur; ikincisi, toplumun talepleri doğrultusunda problemlerin siyasal alana taşınmasını sağlar. Örneğin bu çalışmanın temel değişkenini teşkil eden kurgu olmayan *reality showlar*, suçun kamusallaşarak görünür hale geldiği medya araçlarıdır. Bu tür programlar aracılığıyla evlenme vaadiyle dolandırıcılık, çocuğun cinsel istismarı ve çocuk cinayetleri, kadın cinayetleri, gasp ve adam öldürme gibi vakalara ilişkin insanlarda farkındalık oluşmaktadır. Farkındalık düzeyinin artması konuya dair kamuoyu oluşmasını sağlar. Problem ise, suç kapsamının bireylerde ve toplumda oluşan – bozuk – anlam dünyasına göre mi, yoksa gelişmiş toplum yapısı doğrultusunda sosyal süreçlerin sonucu olarak mı belirlendiğinin tespit edilmeye çalışılmasıyla kendini göstermektedir.

Türkiye'de yakın zamana kadar televizyon aracılığıyla sıradan insanların değil, daha çok şöhret sahibi kişilerin özel yaşamları kamusal boyut kazanmakta, özellikle paparazzi programları bu işlevi yerine getirmekteydi. Oysa son dönemde televizyonda sıkça rastlanılan suç konu edinen programlar, ortalama vatandaşın problemlerini ekrana taşıyarak meseleye toplumsallık kazandırmaktadır. Bu yayınların – vesile olduğu farkındalıkla-, izleyiciler üzerinde, program konuklarına dair sübjektif tanımlamalar yapmadan olayları yorumlama, bir başka ifadeyle etiketsiz empati/objektif yakınlık hali geliştirdiğini söylemek mümkündür.

Öte yandan bu tür program yayınlarında suçun araştırılması, suçluların yakalanması ve cezalandırılması aşamaları da yakından takip edildiği için, süreç tümüyle sorgulanır hale gelmektedir. En önemlisi, bu programlar toplumun değerlerine, kabullendiği normlara uygun olmayan, olmadığı düşünülen olayları toplumun gündemine taşımakta, suçun kapsamının yeniden düşünülmesine kapı aralamaktadır. Hatta bir sosyoloğun keşfedemeyeceği ve istatistiklerle tespit edilemeyecek durumları dahi televizyon yayını aracılığıyla toplumun önüne getirmekte, kimi zaman da yarattığı toplumsal duyarlılıkla suç kapsamına alınmasına vesile olmaktadır.

Televizyon dizileri, haber bültenleri ve *reality show*larda yer alan şiddet içerikli yayınlarla ulusal suç oranları arasında bir ilişki olduğu düşünülmektedir. Hatta şiddet içerikli filmlerin, dizilerin, *reality show*ların, yani suç içerikli tüm program türlerinin toplumda şiddet eğilimini körüklediği ve bu tür şiddet içerikli eylemlerin artmasına katkıda bulunduğu görüşü oldukça yaygın bir şekilde kabul edilmektedir. Nitekim televizyon yayınlarının içeriği, uzun dönem kontrol altına alınması gereken ciddi mesele olarak değerlendirilmiştir (Hetsroni, 2012, s. 141). Ancak George Gerbner ve arkadaşlarının yaptığı çalışmayla suç içerikli program türlerinin şiddet eğilimini körüklediği yönündeki yorumlara meydan okuyan bir analiz ortaya konmuştur. 1968 yılında “Kültürel Göstergeler” adını verdikleri araştırma projeleri sonunda televizyonun izleyici üzerinde azar azar ve dolaylı olarak ancak zamanla biriken bir etki yarattığını ifade etmişlerdir. Daha önemlisi, Gerbner ve arkadaşları son derece etkili bir kültürel araç olarak televizyonun, objektif gerçekliğin dışında, ondan farklı, hatta onunla çelişkili bir sosyal gerçeklik inşa ettiğini öne sürmüştür (Gerbner, Gross, Morgan ve Signorielli, 1984, s. 285-286; Gerbner, 2013, s. 466-467; Jamieson ve Romer, 2014, s. 31; Yaylagül, 2008, s. 64). Araştırmalar günde beş saatin üstünde televizyon seyrinin, gerçek dünyadaki gerçeklik ile ekrandaki gerçekliğin iç içe geçmesine yol açtığını ortaya koymaktadır (Rigel, 2008, s. 20).

Gerbner'e göre şiddet içerikli televizyon yayınları, – televizyonun yarattığı sosyal gerçekliğin etkisi nedeniyle – izleyicilerin kendileri dışındaki kimselerden korkmasına yol açmaktadır. Şöyle ki, bir şiddet suçunda şiddeti uygulayan, şiddetin tanığı ve şiddetin mağduru olmak üzere üç ana aktör söz konusudur. Şiddet içerikli programlar kurgu olsun veya olmasın anlatım dili itibarıyla mağduriyeti vurgulayan bir söylem dili kullanırken, izleyiciler de olayları mağdur gözüyle analiz etmektedir. Empati ise izleyicilerin söz konusu şiddeti eleştirel bakışla yorumlamalarına dayanmaktadır. İzleyicinin bu yaklaşımı şiddet içerikli yayınların seyrinin, saldırganlığı değil, korkuyu körüklemesinin altında yatan nedendir. İnsanlar televizyonda izlediği hikayeleri gerçek yaşamdan daha gerçek olarak algılamaya başlar. Medya bu yeni ama “daha” gerçek dünyaya ilişkin değer ve tutumları yayarken, bir taraftan da gerçekliğini pekiştirmekte ve böylece bu anlam dünyasına süreklilik kazandırmaktadır. Dolayısıyla uzun dönem ve yoğun olarak devam eden şiddet içerikli televizyon yayını, gerçekçi olmayan bir korku ve diğerlerine karşı abartılmış bir güvensizlik yaratmaktadır. Nitekim Gerbner ve arkadaşları, yaptıkları araştırmada uzun süre televizyon izleyen kimselerin, emniyet güçlerinin sayısını ve şiddetin yaygınlığını abarttığını tespit etmişlerdir. Örneğin araştırmada verilen cevapları değerlendirdiklerinde, çok fazla televizyon izleyenlerin buldukları çevrede gece sokakta yalnız yürümekten korktuklarını tespit etmişlerdir. Gerbner ve arkadaşları bu olguya, bu dünyanın tehlikeli ve şiddet içeren bir yer olduğu düşüncesini ifade eden “acımasız dünya sendromu” adını vermişlerdir. Buna göre izleyiciler televizyonda izledikleri şiddet içerikli yayınlar

vasıtasıyla doğrudan şiddeti taklit etmez; çok daha farklı bir durum yaşanır: İzleyicilerin anlam dünyasında korku duygusunda artış ve otoriter devleti destekleyen güvensizlik algısı kendini gösterir (Gerbner, 1980, s. 66, 70, Gerbner, 2013, s. 467; Jamieson ve Romer, 2014, s. 32, 39).

Pek çok insan doğrudan bir suç ve özellikle fiziksel şiddet tecrübesine sahip değildir. Bu nedenle suç ve suçla ilgili konulara ilişkin bilgi edinmek için diğer kaynaklara güvenmek durumundadır. Böylece medya, suç ile ilgili kültürel imgeleri yayma ve pekiştirme işlevinin yanı sıra adalet sistemine dair tartışmaları da biçimlendiren bir fonksiyon geliştirmiş olur. Bu süreçte medya, suç ve suçun kontrolü meselelerinde halka temel referans çerçeveler sunar. Bir başka anlatımla belli konulara odaklanarak izleyicilere bu olguları nasıl algılaması ve yorumlaması gerektiği hususunda bakış açıları sunar. Örneğin, hem suç dizilerinde hem *reality show*larda hedeflenen “suçluyu yakalama ve cezalandırma,” yani “adaletin tesisi”dir (Kort-Butler ve Hartshorn, 2011, s. 40). Sonuca bağlanamayan dosyalar ve/veya toplumsal vicdanı rahatlatmayan cezalar, sorgulayıcı tutumu başlatır.

Sorgulayıcı tutuma götüren süreç Altheide’ye göre şöyle cereyan etmektedir: Medyada problemin çerçevesi çizilir. Bu çerçeve kapsamında izleyiciye hoş gitmeyecek bazı durumların olabileceği ve bu durumlardan pek çok insanın etkilendiği resmedilir. Dolaylı bir şekilde toplumun ortak değerleri, kuralları hatırlatılır ve pekiştirilir; aynı zamanda kendisinin de hoş gitmeyecek durumlardan etkilenebileceği ihtimali bulunduğu algısı yaratılmış olur. İzleyici, bu yayınlar aracılığıyla söz konusu hoş gitmeyecek durumların ortaya çıkmasına katkıda bulunan unsurların ‘aslında tespit edilebilecek nitelikte’ olduğu yönünde bilgilendirilir. Böylece izleyiciler bir taraftan toplumsal yapıyı ve diğer insanların güvenilirliğini, diğer taraftan devlet kurumlarının görevini ne ölçüde yerine getirdiğini sorgulamaya başlar. Programlara şahitlik yapmak üzere katılanlar bu olumlu davranışlarıyla diğer insanların güvenilirliği (güvenilmezliği) algısında belirgin etki yaratmasa da, programlarda ele alınıp çözüme kavuşturulan dosyalar devlet kurumlarının etkinliği algısına pozitif katkıda bulunur. Nitekim medya da, yayın içeriği ve söylem diliyle hoş gitmeyecek durumların ortaya çıkmasına katkıda bulunan problemlerle noktaların değişebileceğini, bu mekanizmaları değiştirebilecek başka mekanizmaların bulunduğunu ve bizim (toplum) problemi çözmek için zaten bir temsilciye ve yönetime sahip olduğumuzu (genellikle devlet/hükümet) vurgular. Böylece mağduriyet riskine rağmen halkın geleneksel toplumsal kontrol mekanizmalara güvenini pekiştirmiş olur. Suçun bireysel özelliklerden kaynaklandığını vurgulayarak, bizim bu problemi zaten var olan sosyal kontrol yöntemlerini artırarak değiştirebileceğimiz düşüncesinin oluşmasına yardım eder. Ama aslında mevcut sisteme ve yapıya eleştirel tutumu desteklemiş olur (akt. Kort-Butler ve Hartshorn, 2011, s. 40).

Gerbner’e göre de, televizyonun geliştirdiği algılar ve duygular, sadece insanların sosyal ilişkilerini etkileyecek sonuçlara neden olmaz, sosyal politika ve özellikle toplumsal kontrolü şekillendirmek için önemli düzeyde potansiyele de sahiptir. Medya – suçun herkes için en büyük problem olduğu düşüncesini inşa ederken – haber dilinde nasıl korku söylemini kullanıyorsa, devletin suçu kontrol etmek üzere müdahale çabalarının ardında da korku vardır. Şöyle ki, (1) politikacılar siyasal söylem ve propaganda geliştirebileceği bir konu ararlar; (2) toplum içerisinde cezalandırılması gereken eğilimliler söz konusudur; (3) haber bültenleri, haber kanalları ve diğer medya organlarının yayınlamak üzere bir içeriğe ihtiyaçları vardır ve (4) suç endüstrisinin profesyonel motivasyonları bulunmaktadır.

Dolayısıyla suça ve mağduriyet korkusuna ilişkin kamuoyundaki algılar, televizyonun cezalandırma ve adaletin tesisi hakkındaki görüşleri şekillendirebilecek mekanizmalarının merkezinde yer alır (Gerbner, 1966, s. 2229, Kort-Butler ve Hartshorn, 2011, s. 41).

İnsanların mağduriyet korkusu ve adalet sistemine dair tutumları program türlerine bağlı olarak da şekillenmektedir. Araştırmalar, kurgu olmayan programların insanlardaki suçun kurbanı olacakları düşüncesini, yani mağduriyet korkusunu pozitif yönde etkilediğini ortaya koymuştur. İzleyicilerin riskin yüksek düzeyde olduğu yönündeki bu algıları ise ceza yasası ve ceza infaz yasası uygulamalarının daha sert olması gerektiği yorumlarına götürür. Çünkü korkunun kaynağı temelde suç teşkil eden vakaların ve saldırıların arttığı kabulüne dayanır. İnsanlarda suç oranlarının arttığı algısı ve mağduriyet korkusu, ceza yasalarının ve uygulamalarının, yani sistemin suçu azaltma, caydırma, vatandaşları koruma ve adil davranma becerilerine güveni zayıflatmaktadır. Bu noktada kurgu ile kurgu olmayan programlar arasında bir farklılık karşımıza çıkmaktadır. Kurgu programlar, diziler ve haber bültenleri ile korku arasında anlamlı bir ilişki tespit edilemezken, kurgu olmayan programları izlemek mağduriyet korkusunu beslemektedir; fakat kurgu diziler ve programlar, ölüm cezasına desteği arttırmaktadır. Bu farklılıkta belirleyici olan husus, programlarda yapılan şiddet tasviridir (Kort-Butler ve Hartshorn, 2011, s. 51).

Suç ve şiddeti konu eden programlar sadece suçu göstermez; suçu hikayeleştirip sunarken öncesinde kurbanların gündelik hayatını ele alır. Bu, olayın daha dramatik bir şekilde yansıtılmasını sağlar. Suç içeren konuları ele alan kurgu programlar, filmler çoğunlukla yinelenen şöyle bir model izlemektedir: Kurbanın yaşadığı ideal dünya ile kötülüğün yaşandığı, suç dünyası vardır. Bu ideal dünyanın birtakım kendine has özellikleri vardır: Suçlular dışarıdan gelir ve bu ideal dünyaya girerler. Dışarıdan gelmek, kurbanın evinin dışından gelmek de olabilir, sıradan insanların etnik ya da sosyal dünyasının dışından gelmek de olabilir. Suçlu anormal, zihinsel olarak sapkın, toplum arasında yaşayan ve ideal dünyayı yeniden tesis edebilmek için normallik dünyasından kovulması gereken bir kişi olarak gösterilir. İzleyicilerden şahitliği ve bu ideal dünyanın geri kazanılmasına yardımcı olmaları istenir. Suç ile normallik betimlemesindeki bu ideal dünya modeli ise şu nedenle önemlidir: Kurguda, kurbanın hayatının programda tasvir edilen ideal dünyaya tamamen uyumlu olmadığı delillerle örneklendirilerek ama zımnî bir şekilde vurgulanmaktadır. Bu sayede özellikle mağdurun rutin dünyasına girerek veya mağduru oradan çıkararak birtakım onarım stratejileri sunulur. Böylece, bu programlarda, dünya, iyi ve kötüye bölünmüş biçimde organize edilmiş olur (Pinsler, 2007, s. 2).

Ele aldıkları dosyalarda hem senaryoya dayalı kurgu programlar hem kurgu olmayan *reality show*lar ciddi suçlara odaklanırlar. Fakat kurgu olmayan programların daha fazla gerçekçilik sunduğu söylenebilir; böylece kurgu olmayan programlardaki görseller, kurgu olana göre daha büyük psikolojik etki yaratabilir. Çünkü kurgu olmayan programlar hikayeyi anlatırken suçun işlendiği bağlamı daha derinlemesine ele almaktadır. Kurbanlarla/mağdurlarla, onların aile ve arkadaşlarıyla, yani gerçek kişilerle yapılan röportajlar anlatıma derinlik katarken, bir insanın nasıl suça maruz kalacağını sezdirmeden aktarmaktadır. Suça maruz kalma riskini hatırlatarak mağdurla kurulacak yakınlık duygusunu arttırmakta ve dramatik etkiyi güçlendirmektedir. Kurgu olmayan programlar çoğu kez – davranışını açıklamak için – suçlunun bireysel geçmişini en ince detayına

kadar bulmaya çalışmaktadır. Kamu çalışanları ve otoriteler her ne kadar suçluyu tespit etme, yakalama ve cezalandırma sürecinde alenen yetersiz olarak tasvir edilmese de, her zaman suçlunun bir adım gerisinden gelmiş görünmektedir.

Kurgu programlarda sorunun kaynağı, ideal dünyanın normlarına uymayan kişiler olarak tasvir edilmekte; adalet sistemindeki personelin (polis, savcı, hakim, vb.) suçluları bulup cezalandırdığı ve netice itibarıyla meseleyi çözüme kavuşturduğu yansıtılmaktadır. Kurgu programlarda suçun çözümlenmesine odaklanıldığı için sistemi destekleyici bir etki yaratılmış olur. Kurgu olmayan *reality showlar* ise suçun işlendiği bağlamı ve soruşturma sürecini daha çok işlemekte; böylece mağduriyet korkusunu beslemektedir (Kort-Butler ve Hartshorn, 2011, s. 51).

Korkunun kökeninde çaresizlik algısı vardır. Çünkü bütün yayınlarda hoş gitmeyen olaylar rastlantısal bir şekilde başa gelmekte, izleyiciler de tıpkı mağdurlar gibi bu rastlantısal sarmal içerisinde yer almaktadır. Bu durumun yarattığı çaresizlik duygusu, (1) gerçekleşebileceğini bildiğimiz, (2) engel olabilmek için çok az şey yapabildiğimiz ve (3) bu olumsuz durumun herhangi bir zamanda yaşanabileceğine ilişkin güçlü bir endişe ve korku ortaya çıkarmaktadır. Böylece güvensizlik duygusu pekişmiş olur. Sahip olunabilecek tek tutum, beklemek ve olası kötü durumlara karşı hazırlanmaktır. Öte yandan içinde buldukları bu çaresizlik hali, insanlarda yardım alma dürtüsünü güçlendirmektedir. Bu nedenle, izleyiciler sorunun ne olduğu, neden kaynaklandığı, suçun nedenleri, bu konuda neler yapılabileceği ve alternatiflerin ne kadar sınırlı olduğu konusundaki tanımları ve dolayısıyla yönlendirmeleri kabul etmeye meyillidirler (Altheide, 2002, s. 136-137; Yousman, 2013, s. 142).

Modern Toplumda Korku ve Riskin Kültürleşmesi ve Kamusallaşması

Şimdiye kadar ele alınan hususlardan yola çıkarak söylenebilir ki, kitle iletişim araçları tehlike ve şiddete/suçta maruz kalma riskinin her an her yerde bulunduğu algısını yaratma ve devam ettirmede son derece işlevseldir. Medya araçları bunu, düşünceleri sezdirmeden bilinçaltına yerleştirerek gerçekleştirir, böylece içinde yaşanılan dünyaya, topluma ve çevreye dair algıyı biçimlendirebilir. Kurgu olmayan *reality showların* toplum üzerindeki etkisini daha net bir biçimde değerlendirebilmek için Gerbner'in ekme teorisini Furedi'nin korku kültürü teorisiyle birlikte yorumlamak faydalı olacaktır.

Furedi korkuları nesnel dışsal riske bağlı olarak belirlenmiş değil, daha ziyade kültürel olarak oluşturulmuş, inşa edilmiş olarak yorumlar. Medyadaki suç ve şiddet içerikli programlar, insanlara sürekli olarak tehdit ve risklerle karşı karşıya olduğu düşüncesini aktarır. Programların yarattığı anlam dünyası ile korku, hayatı anlamlandırmak için çizilen genel bir kültürel bakış açısına dönüşmüş olur.³ Furedi korku kültürü teorisini, modern toplumlarda yaygın risk algısı bulunduğu kabulüne dayanarak geliştirmiştir. Şöyle ki, modern dünyada güvenlik açığı bulunduğu ve savunmasızlık hali

3 Ulrich Beck modern toplumun bir risk toplumu haline geldiğini söyler. Buna göre modernleşmenin ürettiği tehlike ve riskler, toplumu endişeye sevk eder; insanlar "korkuyorum!" söylemine dayalı olarak harekete geçer, çünkü kendi yarattığı riskleri giderek daha fazla tartışır, önler ve yönetir (Beck, 2008, s. 5; Kivivuori, 2014, s. 293; Çuhacı, 2004, s. 66-67; Soydemir, 2011, s. 172).

düşüncesi hakimdir. Güvenlik açığı ve savunmasızlık, kamusal hayal gücünde çok fazla yer işgal eder. İnsanlar karşı karşıya oldukları riskleri değerlendirirken, pek çok olasılığı düşünür. Bu, bir belirsizlik duygusu yaratır ki, belirsizlik duygusunun yarattığı korku, savunmasızlık hissini ve tehdit altında olduğu düşüncesini pekiştirir (Kivivuori, 2014, s. 294; Furedi, 2017, s. 31-32).

Belirsizlik duygusu ve savunmasızlık düşüncesi, modernleşmenin 'kendini sınırlama sorunu'na dayanmaktadır. Ekonomik ve özellikle teknolojik gelişmeler, imkan ve ihtimalleri arttırarak gündelik hayata yansır. Dolayısıyla aslında tehlike, risk ve belirsizlik olguları modern toplumda iç içe geçmiş haldedir. Ulrich Beck bu niteliği nedeniyle modern toplumu risk toplumu olarak adlandırır. (Beck, 2008, s. 5-6) Risk bilinci "insanların içinde bulunduğu koşulları anlamlandırma tarzını etkilemiştir" (Furedi, 2017, s. 106). Hatta modern toplumda birey, tehlike, risk ve belirsizliğin hakim olduğu toplumsal yapıda etkisini ve belirleyiciliğini kaybetmiştir (Çakır, 2007, s. 76).

Risk algısı, kişilerde tehlikelere karşı önlem alma ve güvenlik arayışını doğurmaktadır, çünkü risk altında olduğu düşüncesi, kendi durumuyla ilgili çözüm bulamayabileceği şüphesi uyandırır. Bu, çaresizlik duygusu ile birleştiğinde ise bireylerin birbirleriyle ilişkilerini biçimlendirici bir etki yaratmaktadır. Televizyonda yayınlanan suç ve şiddet içerikli yayınların yaptığı da budur. Televizyon, inşa ettiği dünya algısıyla güvenilmeyecek bir dünyada yaşadığımızı ve onu kontrol edemeyeceğimiz duygusunu yerleştirmektedir. Yayınlanan hikayelerdeki olaylar, "geçmişte rutin kabul edilen birçok faaliyetin artık tehlikeli hale" geldiği (Furedi, 2017, s. 111) düşüncesini oluşturur. Bunun nedenini Furedi (2017) şu şekilde açıklar: "Geçmişte, belirli bir şiddet olayından mağdur olan kişi kendisini kurban olarak nitelemeydi. Bunun nedeni acı çekmemesi ya da aldığı yaraları hayatının sonuna kadar taşımaması değil, bu deneyimi bir kimlik meselesi olarak görmemesiydi" (s. 151).

Öznenin belirleyiciliğini kaybettiği bu (modern) toplumda birey, mağdur kimliğiyle varlığını ortaya koymaktadır. Daha açık bir anlatımla, suçlunun yakalanması ve cezalandırılması amacıyla televizyon programına katılması sayesinde mağduriyeti kişiye aktif bir pozisyon yükler. Öte yandan mağdurların televizyona çıkması da izleyicilerde yaşadıkları dünyada risklerin ne kadar yaygın olduğu inancını pekiştirme ve bu kültürü devam ettirme işlevi görebilir. Zira izleyiciler, risk toplumunun korku kültürü nedeniyle karşılaşabilecekleri alternatif riskleri zaten merak ederler. Merakları, programların seyredilmesini teşvik eder. Merakları nedeniyle programları izlerken ve izledikçe, topluma ve dünyaya dair algıları pekişir. Bu risk algısının ne kadar gerçekçi olduğu sorusu, cevaplanması gereken önemli bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç

Şiddet ve suç içerikli yayınların, kurgu olsun olmasın bireyler ve toplum üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Hatta programların, toplumu manipüle etmek üzere kullanılabildiği pek çokları tarafından kabul edilmektedir. Ancak toplumdaki şiddet ve suç vakalarının sorumluluğunu bu yayınlara atfetmek problemin kökenine inmeyi engelleyen bir tutumdur. Zira televizyon endüstrisinin gelişmediği dönemlerde de şiddet ve suç toplumsal bir problem olarak zaten vardı. Dolayısıyla kitle iletişim araçlarının şiddet ve suça ilişkin tutumları etkilediğini, ancak onları üretmediğini söylemek mümkündür. Öte yandan her ne kadar – suça götüren – şiddet eğilimini, yani saldırgan

tutumu biçimlendirmede bireyin ailesi, toplumsal çevresi, kültürü, eğitim düzeyi, dini gibi pek çok toplumsal kurum ve hatta izlediği televizyon programları ile televizyon izleme süreleri etkili olsa da, saldırganlığın temeli duygu ve öfke kontrol bozukluğuna dayanmaktadır. Öfkesini ve duygularını yönetebilme becerisine sahip olan kişi saldırganlık göstermez. Dolayısıyla şiddet içerikli davranışa meyletmenin sebebi aslında bireysel ve toplumsal ilişkilerinde bireyin duygularını yönetememesidir. Duygularını yönetebilme becerisi ise çocukluk döneminde bakımını üstlenen yetişkinler tarafından kazandırılır. Nitekim Oxford Üniversitesi'nde yapılan bir araştırmada da sanal dünyadaki şiddetin gerçek hayata yansımadağı, şiddet içerikli televizyon programlarının ve hatta bilgisayar oyunlarının kişiyi doğrudan şiddete ve suça yöneltmediği sonucuna varılmıştır ("Oyunlardaki şiddet gerçek hayata yansımıyor", 2019). Bu programlar şiddet ve suçu görünür kılıp normalleştirerek, aslında izleyicide var olan eğilimin açığa çıkmasına ve davranışa dönüşmesine katkıda bulunabilir. Kurgu olmayan *reality showlar*ın uzun dönem seyredilmesi ise bu programları diğerlerinden ayıran "mağduriyet korkusu" diye adlandırılabilir çok daha önemli bir etki yaratabilir.

Tıpkı okunan kitaplar, izlenen tiyatro oyunları ve yaşanan çevre gibi insanın ekranda izledikleri de bir anlam dünyası oluşturmaktadır. Birey bu anlam dünyası çerçevesinde kendini ve toplumu tanımlamaktadır. Suç ve şiddet içerikli kurgu olmayan *reality showlar*, özellikle biçim, yöntem ve içeriği nedeniyle olayları güçlü bir gerçeklik kazandırarak aktarmaktadır. Ve son tahlilde izleyici, toplumu şiddet eğilimli kişilerden oluşan güvensiz bir ortamda, kendisini çaresiz olarak görmektedir. Araştırmacılar, televizyonun izleyicinin anlam dünyasını bozduğunu ve insanların gerçekten uzaklaşarak abartılmış bir mağduriyet korkusu yaşadığını iddia ederken, gerçek yaşamdaki suç istatistik verilerine atıfta bulunmaktadırlar. Ancak programlarda ele alınan dosyalar, olasılıksal olarak kurbanlığın beklenmedik anda ve beklenmedik kişilerin şiddetine maruz kalarak yaşanabileceğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla programların yarattığı tehlikeli dünya algısı ile suç verileri sayısal olarak örtüşmese de, şiddet ve suç vakalarının yansıtılan mağduriyetin niteliksel olasılığı korkunun gerçekliğinin altını çizmektedir.

Suç ve şiddet içerikli konuların programda ele alındığı kurgu olmayan *reality showlar*, risk algısı daha açık hale gelmiş olan modern toplumda mağduriyet algısını ön plana çıkarmaktadır. Bu çalışmada da görüldüğü gibi ekran karşısında uzun süreler geçirmek, programların içeriğine bağlı olarak izleyicilerin anlam dünyasını etkilemekte ve onların nesnel dünya ile olan ilişkilerini şekillendirmektedir. Hatta televizyon programlarının sunduğu anlam dünyasının yarattığı çerçeve, nesnel dünyadan kopmalara neden olabilmekte, olayları objektif olarak değerlendirme yetisini olumsuz etkileyebilmektedir. Ancak bütün bu etkileşimlere rağmen, tek başına televizyon programlarının şiddetin nedeni ve üreticisi olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir. Bu nedenle bireysel ve toplumsal şiddet olaylarını değerlendirirken yaş, cinsiyet, eğitim, gelir düzeyi, aile ve çevre etkileri gibi daha farklı değişkenlerin mutlaka göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Kaynakça

Alptekin, S. (2019). Televizyon, toplum ve şiddet. 01.02.2019 tarihinde http://www.zehra.com.tr/televizyon-siddet-ve-toplum_h111294.html adresinden edinilmiştir.

- Altheide, D. (1997). The news media, the problem frame, and the production of fear. *The Sociological Quarterly*, 38(4), 647-668.
- Altheide, D. (2002). *Creating fear: News and the construction of crisis*. New York: Aldine de Gruyter.
- Altunay, A. (2002). Evdeki dünya: Televizyon. Nazlı Bayram (Ed.) *Toplum ve İletişim* içinde (s. 77-94). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Anderson, C. ve Bushman, B. (2002). Human aggression. *Annual Reviews of Psychology*, 53, 27-52.
- Beck, U. (2008). World at risk: The new task of critical theory. *Development and Society*, 37(1), 1-21.
- Çakır, B. (2007). Belirsizlik ve korkunun yeni düzenin oluşmasına katkısı. *Sosyoloji Konferansları*, (36), 63-82.
- Çuhacı, A. (2004). *Ulrich Beck'in risk toplumu kuramı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirbaş, T. (2016). Şiddet suçlarına genel bir bakış. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65(4), 3345-3353.
- Dolu, O. (2011). *Suç teorileri: Teori, araştırma ve uygulamada kriminoloji*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Erol, G. (2012). *İletişim ve etik*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Furedi, F. (2017). *Korku kültürü: Risk almamanın riskleri*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gerbner, G. (1966). Images across cultures: Teachers in mass media fiction and drama. *The School Review*, 74(2), 212-230.
- Gerbner, G. (1980). Death in prime time: Notes on the symbolic functions of dying in the mass media. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, (447), 64-70.
- Gerbner, G., Gross, L., Morgan, M. ve Signorielli, N. (1984). Political correlates of television viewing. *The Public Opinion Quarterly*, 48(1), 283-300.
- Gerbner, G. (2013). Television: The new state religion? *A Review of General Semantics*, 70(4), 462-467.
- Güneş, A. (2016). *Nezaket ve zarafet için mahremiyet eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Güneş, A. (2017). *Kişilik gelişiminde cezazsız eğitim*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Hetsroni, A. (2012). Violent crime on American television: A critical interpretation of empirical studies. *Sociology Mind*, 2(2), 141-147.
- Hökekleli, H. (2007). Çocuk ve gençlerde şiddet olgusu ve önlenmesine yönelik öneriler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 5(14), 61-78.
- Jamieson, P. E. ve Romer, D. (2014). Violence in popular U.S. prime time TV dramas and the cultivation of fear: A time series analysis. *Media and Communication*, 2(2), 31-41.
- Kılınç, H. ve Tuncer, D. (2013). Türkiye'de fiziksel şiddet eğiliminin sebepleri ve analizi. 10.01.2019 tarihinde http://myweb.sabanciuniv.edu/bac/files/2013/10/T%C3%BCrkiyede-Fiziksel-%C5%9Eiddet-E%C4%9Filiminin-Sebepleri-ve-Analizi_final.pdf adresinden edinilmiştir.
- Kivuvuori, J. (2014). Understanding trends in personal violence: Does cultural sensitivity matter?. *Crime and Justice*, 43(1), 289-340.
- Kort-Butler, L. A. ve Hartshorn, K. J. S. (2011). Watching the detectives: Crime programming, fear of crime, and attitudes about the criminal justice system. *The Sociological Quarterly*, 52(1), 36-55.
- Köknel, Ö. (2000). *Bireysel ve toplumsal şiddet*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Matsumoto, D. (2009). *The Cambridge dictionary of psychology*. New York: Cambridge University Press.
- Michaud, Y. (1991). *Şiddet*. C. Muhtaroglu (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Oyunlardaki şiddet gerçek hayata yansımıyor. (2019, 13 Şubat). BBC. 13 Şubat 2019 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-47221422> adresinden edinilmiştir.

- Pinsler, J. (2007). Power and hegemony in reality crime programmes, a paper presented to the *Cultural Studies Now Conference*, London 22 July 2007.
- Radecki, T. (1986) Şiddete dayalı eğlenceler. *Kitle İletişim Araçları ve Şiddet*, Hürriyet Vakfı Eğitim Yayınları, (8), 15-20.
- Rigel, N. (2008). TV, Çocuk ve şiddet araştırmalarında 50. yıl. Y. Giritli İnceoğlu ve N. Akıner (Haz.). *Medya ve çocuk rehberi* içinde (s. 131-142). Konya: Eğitim Kitabevi.
- Shaw, M. (2006). Violence. Bryan S. Turner (Ed.), *The Cambridge dictionary of sociology* içinde (s. 652-653). Cambridge: Cambridge University Press.
- Soydemir, S. (2011). Modernizmin karanlık yüzü: Risk toplumu. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 3(2), 169-178.
- Şiddet. (t.y.). *Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük*. 29.11.2019 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/?kelime> adresinden edinilmiştir.
- Ünsal, A. (1996). Genişletilmiş bir şiddet tipolojisi. *Cogito*, (6-7), 29-36.
- Weir, E. E. (2005). Preventing violence in youth. *Canadian Medical Association Journal*, 171(10), 1291-1292.
- Yaylagül, L. (2008). *Kitle iletişim kuramları: Egemen ve eleştirel yaklaşımlar*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Yousman, B. (2013). Challenging the media-incarceration complex through media education. S. J. Hartnett, E. Novek ve J. K. Wood (Haz.) *Working for justice: A handbook of prison education and activism* içinde (s. 141-159). Champaign: University of Illinois Press.

Publicization of Violence and Crime: Reality Shows and Their Social Impacts

Özlem ULUÇ KÜÇÜKCAN*

We are living in a period in which the media deeply influences daily life, social and political identities, relations, habits and modes of behaviour. Television broadcasting reaches out to a large audience with an increasingly wide range of programs and contents which reshape social life, politics and culture. In the context of television broadcasting two genres are at the forefront. *Fictional programs* based on scenarios and/or *non-fictional reality shows* that are filmed and broadcast with the participation of an audience open to interaction where the content of the program is shaped during the recording and live broadcasting. Research on the media consumption ratings indicate that the people spend a considerable amount of time before television screens. Crime and violence occupy a substantial portion of the content in almost all programs. The assumption that such themes increase the ratings contributes to the presentation of crime and violence related issues in the news, crime series and reality shows to the audience.

The impact of watching programs which have violent content on the viewers has been a subject of research with the inclusion of films with crime and violent contents long before the entry of televisions into our homes (Radecki, 1986, p. 16). In the beginnings, these incidents were regarded as isolated and “even the person who was victim did not consider himself/herself as such.” (Furedi, 2017, p. 111) Nevertheless, inclusion of violence in cinematic films made the crime publicly visible on social level and crime became one of the components of identity construction. This new process which one might call “a process of making the crime part of public sphere” coupled with the proliferation of televisions and diversification of program contents led to new debates on different aspects of such developments. In the early period, it was argued that watching programs with violent content and crimes incite tendency towards violent behaviour, however various research led to emergence of approaches emphasizing different aspects and possible impact of such programs (Altunay, 2002, p. 89). As the broadcasting contents are diversified, impacts of the programs differed in line with the rating. Research findings indicate that news bulletins on violence and crime, crime series, content of fictional and non-fictional reality shows influence the attitudes of viewers in different degrees

* Asst. Prof. Dr., Marmara University, Faculty of Arts and Science, Istanbul, Turkey, E-Mail: ozlemuluc@gmail.com.

depending on the language, contents, ratings and style of expressions in such programs. In research, it is also found out that viewing programs with violent content not only “feeds aggression” but also might lead viewers to “indifference towards violence” as well as “fear of victimization and disorder of meaning” (Altunay, 2002, p. 89).

Mass communication instruments are very functional in creating a perception of being posed to crime or violence anytime and anywhere (Altheide, 2002, pp. 136-137). The media creates such perception not directly but by placing such thoughts into the subconscious and by doing so it shapes the perception of the world, society and environment that one lives in (Kivivuori, 2014, p. 293; Çuhacı, 2004, pp. 66-67; Soydemir, 2011, p. 172). In this context Furedi argues that fears are constructed by culture not by external risks (Furedi, 2017, p. 111). Media programs with crime and violent content transmit messages to viewers that they constantly face threats and risks (Furedi, 2017, p. 106). The world of meaning that is created by the programs with fear turns to be a general cultural perspective to make sense of life (Jamieson and Romer, 2014, p. 31; Yaylagül, 2008, p. 64). At the same time according to this perspective that presents a frame of risk, the modern world is based on the idea that there is a security flow and defencelessness is the dominant condition (Kivivuori, 2014, p. 294; Furedi, 2017, pp. 31-32). Security flow and vulnerability occupy a very large place in the public imagination (Jamieson and Romer, 2014, p. 32, 39). People think about many possibilities when they evaluate risks they face. This engenders a sense of ambiguity and the fear created by such feeling consolidates the sense of vulnerability and the idea of being threatened. (Kivivuori, 2014, p. 294; Furedi, 2017, pp. 31-32) The individual in a social environment dominated by risks and ambiguity loses his power of influencing and shaping developments.

Risk perception leads an individual to take measures against threats and creates search for security because the belief to be under risk raises doubts that one can find solutions to his situation. If that is combined with a feeling of desperation, such a reality shapes the relations between individuals (Jamieson and Romer, 2014, pp. 32, 39). That is what television program with crime and violent content does. Television instils a feeling that we are living in an unreliable world as constructed by such programs on which we will have no control (Altheide, 2002, pp. 136-137; Yousman, 2013, p. 142).

An individual who lost his role and influence as an object in (modern) society presents and expresses his existence through his victimhood. In other words, participation in television shows for the capture and punishment of the offender ascribes an active position to the viewer who feels himself a victim Furedi (2017, p. 151). Appearance of victims on television also consolidates the idea that risks in their world are common and therefore culture of participating in such programs should continue. The viewers in this context, are curious about alternative risks that they might face because of culture of fear in the risk society. Curious ones encourage viewing such programs and while watching these programs their perception of society and the world become consolidated (Kivivuori, 2014, p. 294; Furedi, 2017, pp. 31-32). The question to be asked in this context is the following: How realistic is this risk perception?

In this article, we tried to identify if there is a link between the tendency to violence, violent and criminal behaviour and viewing non-fictional reality shows. Television constructs a world of meaning and the individual defines himself and society in this world of meaning (Gerbner, Gross, Morgan and Signorielli, 1984, p. 285-286; Gerbner, 2013, pp. 466-467; Jamieson and Romer, 2014, p. 31; Yaylagül, 2008, p. 64; Rigel, 2008, p. 20). Viewing non-fictional reality show lead to the emergence of a fear that one might experience violence and become a victim of crime as violence oriented behaviour develops on psychological motivation. In order to analyse this relationship, roots of violent behaviour explained first and then programs were compared according to their genres, content, methods and impact. Finally, we tried to find out societal impacts of reality shows where criminal acts are discussed and debated, and in some cases with the cooperation of security forces some crimes are resolved. This article concludes that how realistic is the fear of victimhood/vulnerability should be analysed by taking qualitative probability of victimhood rather than quantitative findings on violent and criminal acts. The fear of victimhood/vulnerability is realistic based on the risk potential because violent act and victimhood of violence take place in unexpected moment and carried out by unexpected people.

Keywords: Media, Television, Reality Shows, Crime, Violence.